

YUNUS EMRE ARAŞTIRMALARININ BUGÜNKÜ DURUMU VE TEK NÜSHAYA DAYALI DİVAN NEŞİRLERİNİN GEREKLİLİĞİ*

THE PRESENT STATUS OF THE RESEARCH ON YUNUS EMRE AND THE NECESSITY OF DIVAN PUBLICATIONS BASED ON A SINGLE COPY

İdris Nebi UYSAL *

* Prof. Dr., Karamanoğlu
Mehmetbey Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
uysal.idrisnebi@gmail.com
ORCID: 000-0001-7219-0649
Karaman / TÜRKİYE

Öz
Yunus Emre araştırmaları Fuat Köprülü'nün Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar (1919) adlı eseriyle başlar. O tarihten sonra Yunus ve eserleri hakkında çok sayıda çalışma yapılmıştır. Fakat eserlerine yönelik dil incelemeleri yetersizdir. Fatih, Karaman ve Bursa dışındaki nüshaların müstakil neşirleri de henüz yapılmamıştır. Türkoloji'de birden fazla nüshaya sahip eserler genellikle edisyon kritik yöntemiyle çalışılmıştır. Bu usul, edebiyat araştırmacıları için elverişli olsa da dilcilik açısından kullanışlı değildir. Dil araştırmalarında bir ekin bile önemli olduğu düşünüldüğünde böyle metinlerin her nüshasını ayrı ayrı çalışmanın değeri daha iyi anlaşılacaktır. Konuyu daha anlaşılır kılmak için herkesçe bilinen bir şiirle onun taç beyti örnek olarak seçilmiştir. Bu; Fatih, Avusturya, Türk Tarih Kurumu, Vatikan, Vahitpaşa 2, Nuruosmaniye nüshalarında bulunan, taç beyti "Gelin tanış olalım işi kolay kılalım / Sevelim sevillelim dünya kimseye kalmaz" olan manzumedir. Beytin ilk dizesi özellikle söz varlığı bakımından birbirinden farklıdır. Nüshalarda fiil tanış ol- değil "istişare etmek" anlamındaki danışık / tanışık / tanşuk et-'tir. Kıl- fiili ise hiç geçmemektedir. Yerine tut- / güt- fiilleri kullanılmıştır. Kolay / oñat ve iş / iz kelime tercihleri de diğer farklıdır. Tek nüshaya dayalı filolojik neşirlerin yapılması nüshalarla ilgili tarihlendirme, ana nüshaları tespit etme, şairin kişisel kelime servetini belirleme gibi konularda katkı sağlayacaktır. Eserin istinsah edildiği dönem ile ait olduğu sahanın dil ve ağız özelliklerini de ortaya çıkaracaktır.

Anahtar Kelimeler

Yunus Emre araştırmaları,
tek nüsha neşri

Keywords

Yunus Emre research, single copy
publication

Abstract

The research on Yunus Emre begin with Fuat Köprülü's work called Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar (Early Mystics in Turkish Literature) (1919). After that date, many studies have been done about Yunus and his works. However, language studies on his works are insufficient. In addition, independent publications of the copies other than Fatih, Karaman and Bursa have not been made yet. In Turcology studies, works with more than one copy are generally studied with the edition critical method. Although this method is convenient for literary researchers, it is not useful for linguistic studies. Considering the importance of even one suffix in linguistic studies, the value

Başvuru/Submitted: 13/01/2022

Kabul/Accepted: 23/05/2022

* Bu çalışma, 24-25 Aralık 2021 tarihlerinde Konya'da düzenlenen Uluslararası Anadolu'nun İrfan Çağı (XIII-XIV. Yüzyıllar) Sempozyumu'nda sunulan bildirinin gözden geçirilmiş hâlidir.

of studying each copy of such texts will be better understood. A well-known Yunus Emre poem and its crown couplet can be looked at as an example to make the subject more understandable. It is the poem that is taking place in Fatih, Austria, Turkish Historical Association, Vatican, Vahitpaşa 2, Nuruosmaniye copies with the crown couplet “Gelin tanış olalım işi kolay kılalım / Sevelim sevillelim dünya kimseye kalmaz”. The first line of the couplet differs in different manuscripts, especially in terms of vocabulary. In the manuscripts, the verb is not tanış ol-, but danışık / tanışık / tanşuk et- which means “to consult”. The verb kıl- is never used. The verbs tut- / güt- are used instead of kıl-. Kolay / oñat and iş / iz word preferences are also other differences. Making philological publications based on a single copy will contribute to issues such as dating the copies, identifying the main copies, determining the poet's breadth vocabulary. It will also reveal the characteristics of language and dialect of the period and place in which the work was copied.

GİRİŞ

Yunus Emre; Türk edebiyatında hayatı, eserleri, felsefesi, sanatı üzerine en çok araştırma yapılan ve eser telif edilen isimlerin başında gelir¹. Onun yaşam öyküsü, ailesi, şahsiyeti, hayata bakışı, şiirleri, dil ve üslubu hep araştırma konusu olmuş; hakkında bugüne kadar çok sayıda çalışma yapılmış, edebî eserler kaleme alınmıştır². Öyle ki Yunus Emre merkezli çalışmaların künyeleri birkaç kitap oluşturacak hacme ulaşmıştır³.

Büyük mutasavvıf yalnızca bizim değil dünyanın da ilgisine mazhar olmuştur. Kısa adı UNESCO olan Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı, hazretin doğum ve vefatının yıl dönümü münasebetiyle son elli yılda üç kez (1971, 1991 ve 2021) “Yunus Emre Yılı” ilan ederek bu çalışmaların dünya sathına yayılmasına vesile olmuştur. Hakkında pek çok çalışma yapılmasına rağmen onun yaşam öyküsüne dair tartışmaların sürdüğü; eserlerine yönelik incelemelerin devam ettiği ve bunların dil başta olmak üzere bazı alanlarda yetersiz kaldığı; Karaman, Fatih ve Bursa hariç, henüz diğer nüshaların müstakil olarak incelenip neşredilmediği görülmektedir. Yeni bulunan ve/veya okunan nüshalar da dikkate alındığında Yunus Emre araştırmalarında daha yapılması gereken birçok işin olduğu muhakkaktır. Şairin adıyla anılan 2021 yılı; Yunus Emre merkezli çalışmaları gözden geçirme, eksikleri görme ve tamamlama, bilim dünyasına yeni araştırmalar sunma imkânı vermesi bakımından hayli yararlı olmuştur.

1919’den Bugüne Yunus Emre Araştırmalarına Kısa Bir Bakış

Hakkında daha evvel Âşık Paşa, Âşık Çelebi, Evliya Çelebi gibi isimlerin bilgiler verdiği; halkın, yıllardır ilahilerini büyük bir aşk ve heyecanla terennüm ettiği Yunus Emre’nin dil, edebiyat ve sanat çevrelerince tanınması XX. yüzyılın başlarına rastlar. Hayli geç kalınmış bu tanıtımda Mehmet Fuat Köprülü’nün büyük emeği vardır. Yunus Emre üzerine yapılan ilk bilimsel çalışma, onun kaleminden çıkan *Türk*

¹ Yunus Emre üzerine yapılan ilk bilimsel çalışma Fuad Köprülü’ye aittir. Onun *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar* (1919) adlı çalışmasından bugüne birçok isim Yunus Emre merkezli çalışmalara imza atmıştır. (Yakın dönem sanatçı ve aydınlarının çalışmaları için bk. Ayvazoğlu, 2014.) Türkoloji’de Yunus Emre araştırmaları XX. asrın ilk çeyreğinden itibaren başlamış olsa da Yunus; eski sanatçı, bilgin, seyyah ve mutasavvıfların da ilgilendiği bir şahsiyet olmuştur. Âşık Paşa’nın *Garib-nâme*’de Yunus’tan söz etmesi, Evliya Çelebi’nin şiirlerinden övgüyle bahsetmesi, Bursalı İsmail Hakkı’nın şerhler yazması, ona duyulan ilginin üst düzeyde olduğunu gösterir. Tekin (1987, s. 126), “Yunus” adının Anadolu’da tutsak olarak uzun yıllar kalan Macar Georg eliyle Avrupa’ya da taşındığını söyler. Esareten sonra Roma’ya giden Georg, orada yazdığı kitapta Yunus’un iki ilahisine yer vermiştir.

² Yunus, bilim insanlarının yanı sıra birçok sanatçı tarafından da ele alınmıştır. Hakkında piyesler, romanlar, şiirler (bk. Uysal, Gıynaş ve Aykaç, 2021) yazılmış; oyunlar sahnelenmiş; filmler, belgeseller ve televizyon dizileri hazırlanmıştır. Kemal Tahir, Emine Işın, Nezihe Araz, Necip Fazıl Kısakürek, Sezai Karakoç, Recep Bilginer ve İskender Pala, Yunus’u edebî eserlerinin konusu hâline getiren isimlerden bazılarıdır. Ocak 2014’te gösterime giren *Yunus Emre Aşkın Sesi* isimli film ve 2015 yılında izleyiciyle buluşan *Yunus Emre Aşkın Yolculuğu* adlı televizyon dizisi bu ilginin son örnekleridir. Yunus, yabancı yazarların da ilgisini çekmiştir. Fransız Jacques Lacarriere’in *Dünyanın Tozu* adlı romanı bunun bir örneğidir.

³ Yunus Emre üzerine 1963 yılından 2021’e kadar 16 bibliyografya çalışması hazırlanmıştır. Son çalışma Coşgun ve Yıldırım’a (2021) aittir.

Edebiyatında İlk Mutasavvıflar (İstanbul, 1919) isimli eserdir. Bu kitap, Yunus Emre'yi günümüz insanına ilmî temeller üzerinden tanıtan ilk yayın olmuştur. Araştırmacı, hâlen başvuru kaynağı durumundaki kitabının yarısını bu Hak âşığına tahsis ederek kültür tarihimizde Yunus Emre araştırmalarını başlatan kişi olmuştur. Köprülü (1966, s. 249), Yunus yazmalarının niteliğini de tartışmaya açmış, sağlam bir *Dîvân*'ın ancak edisyon kritik yöntemine göre hazırlanabileceğini ifade etmiştir.

Köprülü'den sonra Yunus üzerine eğilen ilk araştırmacı, Burhan Ümit Toprak'tır. Onun üç ciltten oluşan çalışmaları 1933-4 yıllarında yayımlanır. Yunus Emre şiirlerinin bugünkü Türk alfabesiyle ilk neşri olan bu yayında Yunus'a ait olduğu düşünülen 350 manzume vardır. Araştırmacı, *Dîvân*'ı tertip ederken şiirleri tematik gruplandırma yoluna giderek 7 başlıkta toplamıştır. Toprak (2006, s. 12), eserin 1950 yılına ait üçüncü baskısında Yunus'a ait olmadığı sonucuna ulaştığı şiirleri ayıklamış, yeni baştan düzenlendiği *Dîvân*'da 116 şiire yer vermiştir. Toprak (2006, s. 36-42), son çalışmasında özel kütüphanesindekilerle birlikte 16 nüshadan istifade etmiştir.

Yunus Emre içerikli araştırmalarıyla dikkatleri üzerine çeken bir başka isim Abdülbâki Gölpınarlı'dır. Araştırmacı önce Yunus'un hayatını kaleme almış (1936), ardından ulaşabildiği divan, mecmua ve cönkleri tarayarak *Risâletü'n-Nushiyye*'yi de kapsayan iki ciltlik bir eser tertip etmiştir (1943). Bu, metin tenkidıyla hazırlanan bir yayındır. Gölpınarlı'nın Yunus'u ele alan çalışmaları *Yunus Emre ve Tasavvuf* (1961) adlı incelemeyle devam etmiştir. Onun bu konudaki bir başka çalışması *Yunus Emre, Risalat al-Nushiyye ve Divan* (1965) adını taşıyan eserdir. Yazar, Eskişehir Turizm ve Tanıtma Derneği için hazırladığı bu kitapta Fatih nüshasını esas almış ve bunun tıpkıbasımını yapmıştır. Gölpınarlı'nın bu çalışmalarda hiç yararlanmadığı nüsha, Karaman nüshası olmuştur. Gölpınarlı burada, Fatih nüshasındaki 203 şiire yer vermiştir. Bu nüshada geçmeyen ancak Raif Yelkenci, Nuruosmaniye, Yahya Efendi, Ritter nüshalarıyla bazı mecmualarda geçen 100 şiiri, ayrı bir başlık altında *Dîvân*'a dâhil etmiştir.

Gölpınarlı ilk baskısı 1971'de yayımlanan *Yunus Emre Hayatı ve Bütün Şiirleri* (2006) adlı eserinde yine Fatih nüshasını temel kaynak olarak kabul etmiş; buna Yahya Efendi, Nuruosmaniye, Ritter, Raif Yelkenci nüshalarıyla bazı mecmualarda karşılaştığı şiirleri de ilave ederek 299 şiirden oluşan yeni bir *Dîvân* meydana getirmiştir. Yazar, *Dîvân* tertibinde şiirleri tematik tasnife tabi tutmuş, çalışmasına *Risâletü'n-Nushiyye*'yi de ilave etmiştir.

Edebiyat araştırmacısı Mehmet Kaplan, hem Yunus Emre hem onun manzumeleri ve mesnevisi üzerinde değerlendirmelerde bulunan isimlerden biridir. Kaplan (1952 ve 1973), kaleme aldığı yazılarla risalenin ayrıntılı ve karşılaştırmalı tahlilini yapar. Burada yazılanlar, mesnevinin ilk edebî tahlili niteliğindedir. Araştırmacı daha sonra Yunus Emre konulu makale ve bildirimler yazmayı sürdürmüştür. Kaplan'ın (1999) *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar* isimli kitabında topluca görülebilecek olan bu çalışmalar, Yunus'un hayata bakışı ile şiir sanatının dayandığı temelleri ortaya koyması bakımından kayda değerdir.

Yûnus Emre Dîvânı, Faruk Kadri Timurtaş tarafından da yayımlanmıştır. Araştırmacı 1972 yılında bir gazetenin çıkardığı temel eserler serisi için bir *Dîvân* tertip etmiştir. Timurtaş (1972, s. 13, 40), eserinde *Dîvân*'ın Karaman nüshasından söz

etmesine rağmen⁴ bundan istifade etmemiş; Fatih, Bursa, Yahya Efendi, Ritter, Raif Yelkenci ve Nuruosmaniye nüshalarından yararlanmıştır. Karaman nüshasının incelemeye dâhil edilmediği bu yayında 192 manzume vardır. Araştırmacı Âşık Yunus'un şiirlerini ayrıca listelemiştir. Timurtaş (1980) yine aynı nüshaları kullanarak hazırladığı diğer *Dîvân*'a ise 326 şiir kaydetmiştir. Yazar bu çalışmasında da Âşık Yunus'a ait olduğunu düşündüğü 37 şiiri ayrı bir başlıkta vermiştir. Timurtaş yayınlarının en önemli özelliği, şiirlerin Eski Anadolu Türkçesinin (EAT) dil hususiyetleri gözetilerek yazılmış olmasıdır. O, *Dîvân*'ı yayımlayan ilk dilci olmuştur.

Yûnus Emre Dîvânı hazırlayan isimlerden biri de Selim Yağmur'dur (2008). Araştırmacı, ilk baskısı 1979'da gerçekleşen çalışmasını Fatih nüshasına göre düzenlemiştir. Bu nüshada bulunmayan ancak Yunus'a atfedilen bazı şiirleri de esere dâhil etmiştir. Kitabın başında şairin hayatı, edebî kişiliği ve eserleri hakkında bilgiler aktarmıştır. Sayfa altı sözlüğü uygulamasına yer verilen bu yayında şiirlerde geçen kişi adları ve terimler için açıklamalar yapılmıştır. Yağmur'un eseri, esas aldığı nüshanın dil özelliklerini ortaya koyan bir çalışma değildir. Bu çalışma, daha sonra çeşitli kurumlar adına birkaç defa yayımlanmıştır.

Yûnus Emre Dîvânı üzerine yapılan kapsamlı çalışmalar, Mustafa Tatcı'ya aittir. Tatcı (1990b), 11 nüsha ile bazı mecmua ve cönklerden yararlanarak *Dîvân*'ın tenkitli metnini oluşturmuş, ortaya çıkan yeni metni edebî yönden tahlil etmiştir. Araştırmacı; Fatih, Karaman, Yahya Efendi, Raif Yelkenci nüshalarını birinci dereceden kaynak olarak seçmiş, nüshalar arasında karşılaştırmalar yaparak âdetâ yeni bir metin kurmuştur. Tatcı'nın (1990a-b, 1991) bu çalışmaları, *Dîvân* ile *Risâletü'n-Nushiyye*'nin tenkitli metni ve *Dîvân*'ın edebiyat incelemesinden ibarettir. 417 şiirin verildiği bu eserde, nüshaların dili üzerine ayrı bir inceleme ve değerlendirme yoktur. Çalışmanın sonunda bazı maddelerin kısaca, bazılarının ise ansiklopedik şekilde açıklandığı sözlük vardır. Araştırmacı bu çalışmalarını bir külliyata dönüştürerek 2008 yılında okura bir kez daha sunmuştur. Ne var ki her iki çalışmanın sözlük bölümleri, tenkit yöntemiyle oluşturulan yeni metnin söz varlığını kısmen içerirken diğer nüshalara ait olup da dipnotlarda kalarak yeni metne dâhil edilmeyen sözcükleri tanımlamaktan uzaktır. Metin, tam çeviri yazılı bir metin de değildir. Ayrıca pek çok şiirde bazı okuma yanlışları vardır. Yunus Emre merkezli araştırmalarını devam ettiren Tatcı, *Dîvân* neşrinin son baskısına Köksal'ın (2014) tespit ettiği şiirleri de ilave eder (bk. Tatcı, 2020). Araştırmacı, Köksal'ın "mevcut *Dîvân* neşirlerinde geçmeyen" notuyla yer verdiği 17 manzumeyi, Köksal'ın konuyla ilgili makalesiyle birlikte kendi eserinin sonunda paylaşmıştır.

Yunus Emre merkezli bir diğer çalışma Said Khourchid'e aittir. Fatih nüshası üzerinden yürütülen bu çalışma, şairin dilini incelemeyi hedefleyen bir çalışmadır. Khourchid (1990), eserde şairin hayatı, yaşadığı çağın özellikleri ve dil hususiyetleri ile *Dîvân*'ın imlası hakkında bilgiler vermiştir. Fransızca hazırlanan bu çalışmada *Dîvân*'ın dili üzerine kısa bir ses ve şekil incelemesi de vardır. Khourchid eserinde Yunus'un

⁴ Yunus'un yaşadığı çağ hakkında bilgi verirken *Risâletü'n-Nushiyye*'nin son dizelerinde geçen tarihten söz eder.

kullandığı tasavvuf terimlerini de kısaca izah etmiştir. Eserde 205 şiirden başka *Risâletü'n-Nushiyye*'nin Fransızcaya çevirisi de vardır.

1991 yılının UNESCO tarafından ikinci kez Yunus Emre Yılı ilan edilmesi, takip eden senelerde Yunus Emre ve eserleri üzerine yapılan çalışmaların artmasına vesile olmuştur. Umay Günay ve Osman Horata'nın (2009) emekleriyle hazırlanan *Risâletü'n-Nushiyye* adlı çalışmanın ilk baskısı o yıllara rastlar. 1994'te çıkan bu kitap, Fatih nüshasını esas alan bir yayındır. Günay ve Horata (2009, s. 102), edebiyat incelemesi şeklindeki bu çalışmada Tatçı'nın yöntemini, yeni bir metin oluşturduğu gerekçesiyle tenkit ederler. Üçüncü baskısı 2009'da gerçekleşen bu eserde araştırmacılar dizeleri günümüz harflerine aktarmanın yanında kısaca açıklama yoluna da gitmişlerdir. Çeviri yazı ilkelerini tam yansıtmayan eserin baş tarafında risalenin geniş bir tahlili ve Yunus'a dair notlar yer alır. Dizelerin kısa açıklaması verildiğinden eserin sonuna sözlük de konmamıştır.

1995 senesinde *Risâletü'n-Nushiyye*'deki gramer hususiyetlerini ortaya koyan bir yüksek lisans tezi hazırlanmıştır. Aytül Şenyurt'un (1995) tamamladığı bu çalışmada Tatçı'nın 1991'de yayımladığı tenkitli neşir esas alınmıştır. Araştırmacı 600 beyitlik mesnevi metnini, dil bilgisi yönüyle incelemiştir. Böyle bir çalışma, birkaç yıl sonra Canan Durmaz tarafından yapılmıştır. Durmaz (2008), yüksek lisans bitirme tezinde Tatçı neşirlerinden yararlanarak *Dîvân* ve mesnevideki söz varlığı ile kelime gruplarını ele alıp sözlük hâlinde vermiştir.

Dîvân, Turan Karataş (2012) tarafından Yunus'a ait olmadığı düşünülen şiirler ayıklanarak bir kez daha yayımlanmıştır. Neşirini Yunus'un şiir poetikası üzerine kuran Karataş, mevcut yayınlardaki (Burhan Ümit Toprak, Abdülbâki Gölpınarlı, Faruk Kadri Timurtaş, Selim Yağmur, N. Ziya Bakırcıoğlu, Mustafa Tatçı imzalı çalışmalar) bazı manzumelerin Yunus'a ait olamayacağı sonucuna ulaşarak bir seçme yapmıştır. EAT'ye özgü yapıların Türkiye Türkçesine uyarlandığı, manzumelerin bir başlıkla verildiği bu çalışmada Yunus Emre mahlasını taşıyan 234 şiir vardır. Araştırmacının Yunus Emre'ye aidiyetinde zorlandığı şiir sayısı ise 60'tır. Karataş, yapılan yeni çalışmalardan (Uysal, 2014 gibi) da istifade ederek bu çalışmasını gözden geçirmiş ve 2019 yılında yeniden neşretmiştir (bk. Karataş, 2019).

Risâletü'n-Nushiyye odaklı yayınlardan biri de Erdoğan Boz'a (2012) aittir. Araştırmacı, "Öğüt Kitabı"nın bağlamsal sözlük ve dizinini hazırlamıştır. Kitapta önce risale ve müellifi hakkında birtakım bilgiler vermiş, ardından metnin tam çeviri yazılı ve Türkiye Türkçesine aktarılmış şekillerini hazırlamıştır. Bunlar kitabın sol sayfasında yer almıştır. Karşılaştırma yapılmasını sağlayabilmek amacıyla eski metni de sağ sayfasına koymuştur. Fatih nüshasının ana kaynak olarak seçildiği bu çalışmada metinde yer alan her sözcüğe bağlama dayalı koşullar dikkate alınarak karşılık aranmış ve mesnevinin dil bilgisel dizini hazırlanmıştır. Bu, ilgilenenlere metnin dil özelliklerini de kısmen göstermeyi hedefleyen bir yöntemdir.

Son yıllarda Yunus Emre üzerine yeni çalışmalar yapılmıştır. Bunlar genellikle tek nüshaya dayalı filolojik neşirlerdir. Sözü edilen çalışmalardan biri, Vasfi Babacan'ın (2013) Fatih nüshasını müstakil olarak ele aldığı yüksek lisans bitirme tezidir. *Risâletü'n-Nushiyye* ile *Dîvân*'ın birlikte ele alındığı çalışma metinlerin dil incelemesi,

sözlüğü ve dizininden ibarettir. Neşirde münacat ile birlikte 203 manzume vardır. Çalışmanın sonunda risalede ve manzumelerde geçen deyim ve terimlerin açıklandığı ayrı bir bölüm mevcuttur. Babacan, mezkûr çalışmasını daha sonra kitap hâlinde yayımlamıştır (bk. Babacan, 2017).

Tek nüshanın esas alındığı bir başka çalışma İdris Nebi Uysal'a (2014) aittir. Araştırmacı, *Dîvân*'ın Karaman nüshasını dil incelemesi, metin neşri, dil bilgisel dizin ve sözlük şeklinde neşretmiştir. Risalenin inceleme dışında tutulduğu bu yayın, Karaman nüshasının ilk müstakil ve filolojik neşri özelliği taşımaktadır. Uysal, çalışmasında ketebe kaydı olmayan nüshanın hangi döneme ait olabileceğini, nüshadaki dil icrasının günümüz ve tarihî Türkiye Türkçesi ağızlarından hangisine yakın olduğunu belirlemeye çalışmıştır. Araştırmacı, içinde risalenin de yer aldığı yeni yayın hazırlığını sürdürmektedir.

Tek nüsha üzerine emek veren isimlerden bir diğeri Ebru Kuybu'dur (2015). Araştırmacı *Dîvân*'ın Bursa nüshasını risaleyle birlikte dil icrası bakımından incelemiştir. Metin, sözlük ve dizin bölümlerinin yer aldığı çalışma, bir yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.

Dîvân'ın söz dizimi aynı yıl tamamlanan bir doktora tezine de konu olmuştur. Hüsna Kavaklıçeşme Kotan'ın (2015) hazırladığı bu çalışmada Tatçı (2008b) neşri esas alınmış, buradaki 417 şiirin kapsamlı söz dizimsel incelemesi yapılmıştır.

Yunus Emre şiirleri üzerine emek veren, mecmua ve cönklerdeki taramalarıyla bu alana önemli katkılar sağlayan isimlerden biri M. Fatih Köksal'dır (2014 ve 2017). Araştırmacı yaptığı taramalar neticesinde mevcut *Dîvân* neşirlerinde geçmeyen 17 şiir tespit etmiş ve makalesinde bu manzumelerin Yunus'a aidiyetini tartışmaya açmıştır. Bu meyanda zikredilebilecek bir başka çalışma Orhan Kemâl Tavukçu'ya (2018) aittir. Araştırmacı Yunus Emre'nin üslubundan ve şiirlerinin karakteristik özelliklerinden yola çıkarak birtakım yazma ve mecmualarda bulunan fakat henüz yayımlanmamış olan şiirlerin şaire aidiyeti üzerinde durmuştur. Tavukçu'nun dile getirdiği ayırt edici hususiyetler, Yunus şiirlerinin tespiti ve neşri mevzuunda yol gösterici niteliktedir.

UNESCO'nun üçüncü kez şaire ithaf ettiği 2021 senesi, Yunus Emre araştırmaları açısından birtakım gelişmelere sahne olmuştur. Senenin ilk güzel haberi, araştırmacı Himmet Büke (2021) tarafından bir ilmî toplantıda bilim dünyasıyla paylaşılmıştır. Araştırmacı; önce İtalyan Türkolog Ettore Rossi'nin, ardından Alman bilim insanı Flemming'in (1995, s. 360) Avrupa el yazmaları arasında görüp haber verdiği 26 Ocak 1629 tarihli Vatikan nüshasının neşri ile meşgul olduğunu ve çalışmasını yıl bitmeden ilim âleminin istifadesine sunacağını belirtmiştir. Büke'nin paylaştığı bilgilere göre yazma tam ve mürettep bir nüsha olmayıp mükerrer olanlarla 187 şiir içermektedir. Başında *Risâletü'n-Nushiyye*, devamında *Dîvân* vardır. Nüshaya ve üzerinde yapılan çalışmaya ilişkin geniş ve detaylı bilgi, eserin neşriyle öğrenilebilecektir.

2021'de bilim çevrelerini, hassaten Yunus Emre araştırmacılarını sevindiren ve heyecanlandıran ikinci haber, *Yûnus Emre Dîvânı*'nın Kütahya Vahitpaşa nüshalarının bulunmuş olmasıdır. Bulunan ilk nüsha (Vahitpaşa), 1492 yılında Memlûkler devrinde Kahire'de istinsah edilmiştir. Eseri yayıma hazırlayan Orhan Kemâl Tavukçu'nun aktardığı bilgilere göre nüsha, Kütahya'da ikamet eden bir kimseden satın alınarak

şehirdeki Vahitpaşa Kütüphanesine teslim edilmiştir. Müstensihî Şerif Hüseyin adında biridir. 181 varaktan müteşekkil nüshaya ve üzerinde yapılan çalışmaya ilişkin ayrıntılı bilgiler, yayımlandıktan sonra öğrenilebilecektir.

Vahitpaşa Kütüphanesinde bulunan ikinci nüsha, yıla değer katan gelişmelerden biri olmuştur. Nüsha Ebubekir Eraslan (2021) tarafından okunup yayıma hazırlanmıştır. Eraslan'ın XVII. yüzyıldan önce istinsah edilemeyeceğini düşündüğü nüsha, risaleyle birlikte yazmanın 127b-158a varakları arasındadır. Nüshada 65 şiir kayıtlıdır. Vahitpaşa Kütüphanesinde ortaya çıkarılan bu nüshalar dikkate alındığında *Dîvân*'ın yurt içinde ve yurt dışında başka kopyalarının olması muhtemeldir.

Yunus Emre Yılı'nda tamamlanan tek nüsha esaslı diğer yayınlar, Erdoğan Boz (2021a-b) imzasını taşımaktadır. Araştırmacı çalışmasında Fatih nüshasını Latin harflerine aktarmış, risalenin ve şiirlerin kısa açıklamasını vermiştir. Filolojik inceleme, dil bilgisel dizin ve sözlük gibi bölümlerin yer almadığı bu yayın, adı geçen nüshanın en son yapılan okuması durumundadır.

Şairin adıyla anılan 2021 yılında tamamlanan bir diğer çalışma, Berkay Erim imzasını taşımaktadır. Erim (2021), Tatçı'nın 2012 tarihli *Yunus Emre Dîvân-ı İlâhiyât* adlı neşirini esas alıp buradaki şiirlerde birer dil bilgisi kategorisi olan kılınış ve görünüşü incelemiştir.

Yunus Emre'nin hayatı, düşünce dünyası ve edebî kişiliğini konu edinen; eserlerini, özellikle *Dîvân*'ını tamamen veya kısmen neşretmek suretiyle geniş kitlelerle buluşturmayı hedefleyen çalışmalar bunlardan ibaret değildir. Yukarıda künyeleri verilenlerden başka İsmail Habib Sevük (1955), Ahmet Kabaklı (1978), Behçet Dede (1990), Mustafa Taşpınar (1992), Önder Göçgün (1995), Mehmet Nuri Yardım (1997), Hikmet İlaydın (1998), Azmi Bilgin (2000), N. Ziya Bakırcıoğlu (2003), İlhan Başgöz (2003), Cahit Öztelli (2003), Turan Alptekin (2007), Hayati Develi (2011), Mustafa Özçelik (2012), Ziya Avşar (2013), İdris Nebi Uysal (2018), Mustafa Kara (2020) imzasını taşıyan araştırma, inceleme, yayın ve seçkiler de vardır. Bunlar genellikle Gölpınarlı ve Timurtaş neşirleri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bir kısmı ise Fatih nüshası esas alınarak tertip edilmiştir.

Yunus'un şiirleri yabancı dillere de çevrilmiştir. Talât Sait Halman (1993) ve Abdulwahit van Bommel'in (2012) çevirileri ilk bakışta sayılabilecek olanlardır. Seçme tarzındaki bu tercümelemlerin kaynağı genellikle Gölpınarlı neşirleridir.

1919 yılından beri hakkında yapılan çalışmaların künyesini ilim âlemine derli toplu şekilde sunma gayesi güden bibliyografya çalışmaları (bk. Tatçı 1988, Coşgun ve Yıldırım 2021 vb.) ile Beşir Ayvazoğlu'nun (2014) Yunus Emre'nin Cumhuriyet dönemi aydınlarınınca nasıl karşılandığını ve değerlendirildiğini anlatan araştırması, Nurettin Albayrak'ın (2014) sözlük şeklindeki çalışması bu bapta sayılması gereken eserler arasındadır.

Tek Nüshaya Dayalı Divan Neşirlerinin Gerekliği

Türkçenin tarihî dönemlerinde yazılmış metinlerin farklı tarihlerde istinsah edilmiş, müstensihî belli veya belirsiz nüshaları bulunabilmektedir. *Yunus Emre Dîvânı*,

tarihî metinler içinde nüshası en çok olan eserlerin başında gelmektedir⁵. Böyle metinler, dil ve edebiyat tarihimizde genellikle edisyon kritik yahut eleştirel basım (tenkitli basım, metin tenkidi) adı verilen usule göre çalışılmıştır. Reşit Rahmeti Arat'ın (1991 ve 2006) *Kutadgu Bilig* ve *Atebetü'l-Hakâyık*, Abdülbâki Gölpınarlı'nın (1943) *Yûnus Emre Dîvânı*, Muharrem Ergin'in (1958) *Dede Korkut Kitabı -1* adlı çalışmaları bu bahiste akla gelen ilk örneklerdir. Bu yöntemle hazırlanan metinler; edebiyat, tarih ve kültür araştırmacıları için kullanışlı ve faydalı bir kaynak olurken dilcilik açısından elverişli ve geçerli kabul edilmemektedir (Gülsevin, 2011, s. 369). Bazen bir sesin, ekin yahut imla unsurunun dil araştırmalarına; kelime vb. bir unsurun ise dilin söz varlığına sağlayacağı katkı dikkate alındığında tarihî metinlerin -varsa- her nüshasını müstakil olarak çalışmanın ne kadar önemli olduğu daha iyi anlaşılacaktır (bk. Gülsevin, 2021, s. 182). Tek nüshaya dayalı incelemeler, eserin istinsah edildiği dönemin diline, ait olduğu sahanın dil ve ağız hususiyetlerine ışık tutacaktır. Böyle yayınlarla yerel ve kültürel motifler de açığa çıkarılmış olacaktır. Ancak incelemeler hangi yönleme göre yapılırsa yapılsın, çalışmaların birtakım resmî yahut şahsi gerekçelerle aceleye getirilmeden ve titizlikle yürütülmesi gerekmektedir (Akar, 2020, s. 402)⁶.

Hem nüshalar arasındaki farkları görmek hem de her nüshanın neden ayrıca çalışılması gerektiğini daha iyi anlamak için bir örnek vermek yararlı olacaktır. Bunun için hemen herkesçe bilinen bir gazel ile onun taç beyti örneklem olarak seçilmiştir. Bu; Fatih (F), Türk Tarih Kurumu (TTK), Avusturya (A), Nuruosmaniye (N), Vatikan (V), Vahitpaşa 2 (V2) nüshalarında yer alan ve taç beyti "*Gelin tanış olalım işi kolay kılalım / Sevelim sevilelim dünya kimseye kalmaz*" olan şiiirdir. Bu manzume adı geçen nüshalarda şu şekildedir:

Fatih Nüshası (95b-96a)

hak cihana toludur kimsene hakkı bilmez
anı sen senden iste o senden ayru olmaz
dünyeye inanursın rızka benümdür dirsın
niçün yalan söylersin çün sen didüğün olmaz
ahiret yavlak irakdur togruluk key yarakdur
ayruluk şarp firakdur hiç varan girü gelmez
dünyeye gelen göçer bir bir şerbetin içer
bu bir köpridür geçer cahiller anı bilmez

⁵ Yunus Emre muhtevalı araştırmalarıyla bilinen Orhan Kemâl Tavukçu, 16.06.2021 tarihinde kendisiyle yaptığımız görüşmede mecmua ve cönklerle birlikte *Dîvân*'ın 50 civarında nüshasının olduğunu söylemiştir.

⁶ Tenkitli basım ve her nüshanın ayrıca çalışılması konularında Hayati Develi (2021) yeni bir tebliğ sunmuştur. Ancak bildirisi, bu ilmî toplantının bildiriler kitabında yer almadığından kendisinin konuya ilişkin görüşleri hakkında burada bilgi veremiyoruz.

*gelün tanışık idelüm işün kolayın tutalum
sevelüm sevilelüm dünyeye kimse kalmaz*
yunus sözün anlar-ısañ manasını dinler-isen
saña eyü dirlik gerek bunda kimsene kalmaz

Türk Tarih Kurumu Nüshası (24b-25a)

hak cihana toludur kimesne hakkı bilmez
anı sen senden iste o senden ayru olmaz
dünyeye inanursın rızka benümdür dirsın
niçün yalan söylersin çün sen didüğün olmaz
ahiret yavlak irakdur togrılık key yırakdur
ayruluk sarp firakdur hiç varan girü gelmez
dünyeye gelen göçer bir bir şerbetin içer
bu bir köpridür geçer cahiller anı bilmez

*gelün tanışık idelüm işün kolayın tutalum
sevelüm sevilelüm dünyeye kimse kalmaz*
yunus sözün anlar-ısañ manasını dinler-isen
saña eyü dirlik gerek bunda kimesne kalmaz

Nuruosmaniye Nüshası (192b)

hak cihana toludur kimsene hakkı bilmez
kendünge isteseñ ne ol senden ayru olmaz
ahiret yavlak irakdur togrılık key yarakdur
ayruluk sarp firakdur hiç giden girü gelmez
dünyaya benüm dirsın dünyaya özenürsın
niçün yalan söylersin hiç sen didüğün olmaz
hep bir şerbetden içer dünyaya gelen geçer
heman bir köpridür geçer cahiller anı bilmez

*gelün bir taşuk idelüm işün oñadın tutalum
sevelüm sevilelüm dünya kimseye kalmaz*

yunus imdi anlar-ısañ mana key dinler-isen
saña bir amel gerek bunda kimesne kalmaz

Avusturya Nüshası (9a)

hak cihana toludur kimsene hakkı bilmez
kendünge isteseñ yine o senden ayru olmaz

ahiret yavlak irakdur doğruluk eyü yarakdur
ayrılık sarpça firakdur giden hiç girü gelmez
dünyaya benüm dirsın be-gayet özenürsin
niçün yalan söylersin hiç sen dedüğün olmaz
her biri şerbeti içer dünyaya gelenler geçer
heman bir köprüdür geçer cahiller anı bilmez
gelün danışık idelüm izi oñadın güdelüm
sevelüm hem sevelilüm bu dünya kimseye kalmaz
yunus imdi anlar-ısañ mana key diñlerseñ
saña bir amel gerekdür ki bunda kimesne kalmaz⁷

Vahitpaşa 2 Nüshası (135b-136a)

hağ cihana toludur kimsene hakkı bilmez
kendünđe iste ki o senden ayru olmaz
ahiret yavlak irakdur toğruluk eyü yarakdur
ayrılık sarpça firakdur giden hiç gerü gelmez
dünyaya benüm dersin gayet de özenirsın
niçün yalan söylersin hiç sen dedigün olmaz
her biri şerbetden içer dünyaya gelenler geçer
heman bir köprüdür geçer cahiller anı bilmez
gelün danışuk idelüm izün oñadın güdelüm
sevelüm hem sevelilüm dünya kimseye kalmaz
yunus imdi anlar-ısañ mana key diñler-iseñ
saña bir amel gerek kim bunda kimesne kalmaz

Vatikan Nüshası (120a-b)

hak cihana toludur kimesne Hakk'ı bilmez
kendünđden istese gene o senden ayru olmaz
ahiret yavlak irakdur toğruluk key yarakdur
ayrılık sarp firakdur hiç giden girü gelmez
dünyaya benüm dirsın dünyaya özenürsin
niçün yalan söylersin hiç sen didüğün olmaz
hep bir şerbetden içer dünyaya gelen geçer
heman bir köprüdür geçer cahiller anı bilmez

⁷ "kalmaz" iki kez yazılmıştır.

*gelün tanışık idelüm işiñ oñadın tutalum
sevelüm seveilelüm dünya kimseye kalmaz*

yunus imdi anlarsañ mana key diñler-isen
saña bir amel gerek bundan kimesne kalmaz

Şiirin, Tatçı (2008: s. 122) eliyle F, TTK, N, A nüshaları üzerinden yapılan tenkitli neşri şöyledir:

Hak cihâna toludur kimsene Hakk'ı bilmez
Anı sen senden iste o senden ayru olmaz
Dünyâyı inanursın rızka benümdür dirsın
Niçün yalan söylersin çün hîç didüğün olmaz
Âhret yavlak ırakdur togruluk key yarakdur
Ayruluk sarp firâkdur hîç giden girü gelmez
Dünyâya gelen göçer bir bir şerbetin içer
Bu bir köpridür geçer câhiller anı bilmez

*Gelün tanışuk idelüm işi kolay tutalum
Sevelüm seveilelüm dünyâ kimseye kalmaz*

Yûnus sözün anlarsan söz ma'nîsin dinlersen
Sana bir 'amel gerek bunda kimsene kalmaz

Bulgular

Mevcut yayınlarda dörtlükler hâlinde görmeye alışık olduğumuz bu manzume, beyit esasına göre düzenlendiğinde 6 beyte karşılık gelmektedir. Nüshalar bu yönden birbiriyle aynıdır. Şiirin nüshalardaki durumuna bakıldığı zaman F ve TTK nüshaları ile N, A, V2, V nüshalarının birbirine benzerliği hemen dikkatleri çekmektedir. Bu durum, hangilerinin ana / kaynak nüsha olabileceği hususunda fikir vericidir. Bu durum, hangi nüshaların kol başı olabileceğinin tespit edilmesi bakımından önemlidir. Mısra mısra mukayese edildiğinde şiirdeki nüsha farklarının genellikle kelime tercihinde toplandığı, seyrek olmakla birlikte dizeler arasında gramer unsurları bakımından bazı ayrılıkların bulunduğu anlaşılmaktadır. Beyitlerin sıralanışında ise F ve TTK nüshaları diğerlerinden küçük bir farkla ayrılmaktadır. Bu nüshaların ikinci beyti, diğerlerinde üçüncü sıradadır. Tatçı (2008) tenkit usulüyle meydana getirdiği çalışmasında F'yi ana nüshalardan biri kabul ettiği için beyit sıralamasını buna göre tertip etmiştir. Şiirin mevcut diğer yayınlardaki mısra düzeni de genellikle bu yönde olmuştur.

Kelime farklılıkları birinci beyitte “sen / kendün, gene / yine”; ikinci beyitte “inan- / özen-, hiç / çün”; üçüncü beyitte “key / eyü, git- / var-”; dördüncü beyitte “geç- / göç-, hep bir / her bir / bir bir”; altıncı beyitte “imdi / sözün, dirlik / amel” şeklindedir. İkinci beyitteki “rızk” kelimesi F ve TTK’de, yine aynı beyitteki “gayet” kelimesi N, A, V, V2’de; dördüncü beyitte yer alan “heman” kelimesi ise N, A, V, V2’de geçmektedir. Nüshalar

arasında göze çarpan gramer farklılıkları ise üçüncü beyitte geçen “+ça” (*sarpça*) eşitlik ekinin F ve TTK’de olup diğer nüshalarda bulunmaması, “*gerek / gerekdür*” örneğinde olduğu gibi bildirme ekinin kimi nüshalarda yazılmaması, “*şerbetden / şerbeti / şerbetin*” örneğinde görüldüğü üzere hâl eklerinde karşılaşılan ayrılıklar şeklindedir.

Eldeki yazının asıl konusunu teşkil eden beşinci beyitte ise nüsha ayrılıkları ilk mısırda yoğunlaşmaktadır. Dizenin birinci cüzü tüm nüshalarda, bugün halk arasında bilinen ve yaygın olanın aksine, “*gelün tanışuk edelim*” şeklindedir. Fark, fonemik özellik taşımayan “*taşıuk / tanışık / danışık*” şeklindeki ses ayrılıklarıdır. İkinci kısımda ise söz varlığı ve dil bilgisi unsurları bakımından belirgin farklar vardır: “*güt- / tut-, kolay / oñat, iş / iz; +ün (ilgi eki) / +i (iyelik eki), vasıta (araç) durumu eki / belirtme durumu eki*”. Beytin ikinci dizesi ise nüshaların hepsinde küçük farklar dışında aynıdır. İkinci mısırda geçen “*hem*” sözcüğü A ve V2’de kayıtlıken diğer nüshalarda mevcut değildir. Aynı dizedeki “*bu*” işaret sıfatı ise sadece A’da vardır. Mısranın ikinci cüzü F ve TTK’de “*dünyeye kimse kalmaz*”, diğerlerinde ise “*dünya kimseye kalmaz*” şeklindedir. Bu ayrılıklar aşağıda tablo biçiminde gösterilmiştir:

Fatih (XV. yy?)	Türk TK (XV. yy?)	Nuruosmaniye (1540)	Vatikan (1629)	Vahitpaşa 2 (XVII. yy +)	Avusturya (1825-6)
iş				iz	
kolay		oñat			
tut-				güt-	
iş+ün kolay+i+n / iz+ün oñad+i+n					iz+i oñad+i+n

Gazelin neredeyse tamamı 14’lü (7+7) hece ölçüsüyle söylenmiş beyitlerden meydana gelirken bu mısra hece sayısı bakımından 16’ya (8+8) çıkmaktadır. Şiirin 14’lü hece ölçüsüyle söylendiğini düşünen Tatcı (1990a, 2008), metni tamir ederken bu dizeyi 14 heceye düşürmüştür. Bu ameliye, mısranın ilk cüzünde söz dizimi ve anlama etki etmezken ikinci cüzünde belirtili isim tamlaması kuruluşundaki bir ifadenin ortadan kalkmasına, dolayısıyla bazı söz dizimsel değişikliklere yol açmıştır.

Burada cevap bekleyen soruların başında, hangi ifadelerin Yunus’un dilinden çıkmış ilk şekil olabileceği gelmektedir. Bunun için hangi kelimelerin şairin kendi söz varlığına, dönemine ve sahasına, hangilerininse müstensihlere ait olabileceğini belirlemek fikir verecektir. Nüshalardaki ayrılıkların hangi sebepten kaynaklandığı cevap isteyen başka bir sorudur. Bu şiirin en eski tarihli nüshalardan biri olarak düşünülen Karaman⁸ (bk. Uysal, 2014) ile 1492 tarihli Vahitpaşa nüshalarında geçmeyip aynı yüzyılda istinsah edildiği tahmin edilen F’de görülmesi meselenin halinde dikkatleri başka hususlara çevirmeyi gerekli kılmaktadır. Bunlar ayrı ayrı çalışmaların konusu olup Yunus Emre merkezli araştırmalarda ele alınması gereken işlerin başında gelmektedir⁹.

⁸ Nüshanın birkaç varak eksik olduğunu belirtmekte yarar var.

⁹ Vatikan nüshanın ilgili sayfasını bizimle paylaşan Himmet Büke’ye teşekkür ederiz. Bu şiir, yeni bulunan Vahitpaşa nüshasında kayıtlı değildir. Bu bilgiyi bizimle paylaşan Orhan Kemâl Tavukçu’ya teşekkür ederiz. Aynı manzume Vahitpaşa 2’de ise vardır. Nüshanın ilgili sayfasını bize gönderen Ebubekir Eraslan’a teşekkür ederiz.

Sonuç ve Öneriler

Fuat Köprülü'nün ilk örneğini verdiği çalışmadan bugüne Yunus Emre hakkında pek çok çalışma gerçekleştirilmiştir. Yapılanlar; hayatı, eserleri, tasavvufi yönü, felsefesi ve edebî şahsiyeti üzerinde yoğunlaşmaktadır. Yer yer değerler eğitimi, dil ve üslup bağlamında araştırma ve incelemelerin de ortaya konduğu görülmektedir. Bunların yanında gerek *Risâle*'nin gerekse *Divân*'ın bazı araştırmacılar tarafından tenkitli yayınları hazırlanmış; yine bazı araştırmacılarca Fatih, Karaman, Bursa, Vahitpaşa 2 nüshalarının müstakil neşir ve/veya incelemeleri gerçekleştirilmiştir. Örnekleri az olmakla birlikte Yunus ilahilerinin bazı yabancı dillere de çevrildiği görülmektedir.

Yunus Emre araştırmalarının bugün geldiği noktada sözlük niteliğindeki çalışmaların yetersiz olduğu; yeni bir tenkitli metnin hazırlanması gerektiği; Avusturya, Nuruosmaniye gibi nüshaların filolojik neşir ve incelemelerinin yapılmadığı; sözü edilen nüshalar başta olmak üzere birçok yazmanın okunmayı ve incelenmeyi beklediği görülmektedir. Bir beyitte karşılaşılan ayrılıklar bile her nüshanın müstakil olarak okunması, filolojik incelemesi ile sözlük ve dizininin yapılması gerektiğini açıkça göstermektedir. Nüshaların tek tek incelenmesi;

1. Tarihi belirsiz nüshalarla ilgili tarihlendirme sorununun çözülmesine,
2. Hangilerinin kol başı nüsha olabileceğinin belirlenmesine,
3. Nüshalar arası mukayeselerin bilimsel bir zemin üzerine oturmasına,
4. Söz varlığı ve gramer unsurları bakımından hangi şiirlerin Yunus'un dilinden çıkmış olabileceğinin tespitine,
5. Mevcut tenkitli metinlerin kontrol edilmesine ve bunlardan kaynaklı yerleşik yanlışların tashihine,
6. Yunus Emre'nin şiirleri, duygu ve düşünce dünyasına dair gerçekçi ve sağlam tespitlerin ortaya konulabilmesine,
7. Şairin kişisel kelime servetine dair esaslı inceleme, karşılaştırma ve tespitlerin yapılabilmesine,
8. Yunus'un dilindeki kelimelerin dillere göre sayı, sıklık ve yüzdelerinin ortaya çıkarılabilmesine,
9. Nüshalarda bulunan arkaik ve Eski Anadolu Türkçesine özgü ses, şekil ve söz dizimi unsurlarının tespit edilmesine,
10. Nüshalarda saklı kalmış söz varlığı unsurlarının Türkçenin tarihî ve güncel sözlüklerine kazandırılmasına,
11. Kapsamlı bir Yunus Emre sözlüğünün hazırlanmasına imkân tanıyacaktır.

EXTENDED ABSTRACT

The research on Yunus Emre begin with Fuat Köprülü's work called *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar* (Early Mystics in Turkish Literature) (1919). After that date, many studies have been done about Yunus and his works. What has been done; generally, focuses on his life, works, mystical aspect, and literary personality. In

addition, it is seen that research and studies on values education, language, and style are also revealed.

Until today, edition critical publications of *Risâletü'n-Nushiyye* and *Dîvân* were prepared by some researchers. Again, independent publications and examinations of Fatih, Karaman, Bursa, Vahitpaşa 2 copies were carried out by some researchers. Although they are few, it is understood that Yunus hymns have been translated into some foreign languages like English and French. When all these studies are evaluated together, it is noticed that language studies on his works are insufficient. In addition, independent publications of the copies other than Fatih, Karaman and Bursa have not been made yet.

In Turcology studies, works with more than one copy are generally studied with the edition critical method. Although this method is convenient for literary researchers, it is not useful for linguistic studies. Considering the importance of even one suffix in linguistic studies, the value of studying each copy of such texts will be better understood. A well-known Yunus Emre poem and its crown couplet can be looked at as an example to make the subject more understandable. It is the poem that is taking place in Fatih, Austria, Turkish Historical Association, Vatican, Vahitpaşa 2, Nuruosmaniye copies with the crown couplet "*Gelin tanış olalım işi kolay kılalım / Sevelim sevilelim dünya kimseye kalmaz*". The first line of the couplet differs in different manuscripts, especially in terms of vocabulary. In the manuscripts, the verb is not *tanış ol-*, but *danışık / tanışık / tanışuk et-* which means "to consult". The verb *kıl-* is never used. The verbs *tut-* / *güt-* are used instead of *kıl-*. *Kolay / oñat* and *iş / iz* word preferences are also other differences. Making philological publications based on a single copy will contribute to issues such as dating the copies, identifying the main copies, and determining the poet's personal vocabulary. It will also reveal the characteristics of language and dialect of the period and place in which the work was copied.

At the point where Yunus Emre studies have reached today, it is stated that there are insufficient lexical studies; that a new critical text should be prepared; the philological publications and examinations of copies such as Austria, Nuruosmaniye were not made; it is seen that many manuscripts, especially the aforementioned copies, are waiting to be read and examined. Even the differences encountered in a poem, even in a couplet, clearly show that each copy should be read separately, and its philological analysis, dictionary and index should be made.

Makale Bilgileri

<i>Etik Kurul Kararı:</i>	Etik Kurul Kararından muafır.
<i>Katılımcı Rızası:</i>	Katılımcı yok.
<i>Mali Destek:</i>	Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.
<i>Çıkar Çatışması:</i>	Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.
<i>Telif Hakları:</i>	Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır.

Article Information

<i>Ethics Committee Approval:</i>	It is exempt from the Ethics Committee Approval.
<i>Informed Consent:</i>	No participants
<i>Financial Support:</i>	The study received no financial support from any institution or project.
<i>Conflict of Interest:</i>	No conflict of interest.
<i>Copyrights:</i>	The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study.

KAYNAKÇA

- Akar, M. (2018). Yûnus Emre dîvânı neşirlerinin düşündürdükleri yahut ilim, milim milim. N. İlhan, A. Doğan, F. Koyuncu (Edit.) *Uluslararası Yunus Emre ve Anadolu'da Türk Yazı Dilinin Gelişimi Sempozyumu Bildirileri içinde* (s. 394-403). Kırşehir: Kırşehir Belediyesi Yay.
- Albayrak, N. (2014). *Gönül çalabın tahtı açıklamalı Yunus Emre sözlüğü*. İstanbul: Dergâh Yay.
- Alptekin, T. (2007). *Bir ene'l-hak şiiri Yunus Emre Âşık Yunus ve Yunuslar*. İstanbul: Demos Yay.
- Arat, R. R. (1991). *Kutadgu bilig I metin* (3. bs.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Arat, R. R. (2006). *Atebetü'l-hakayık* (3. bs.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Ayvazoğlu, B. (2014). *Yunus, ne hoş demişsin Cumhuriyet sonrası Yunus Emre yorumları*. İstanbul: Kapı Yay.
- Avşar, Z. (2013). *Nasihatler kitabı (Risâletü'n-Nushiyye)*. Eskişehir: Eskişehir Valiliği Yay.
- Babacan, V. (2013). *Yûnus Emre'nin Risâletü'n-Nushiyyesi ve dîvânı* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Babacan, V. (2017). *Yûnus Emre'nin Risâletü'n-Nushiyyesi ve dîvânı*. İstanbul: Doruk Yay.
- Bakırcıoğlu, N. Z. (2003). *Yunus Emre divanı*. (2. bs.). İstanbul: Ötüken Yay.
- Başgöz, İ. (2003). *Yunus Emre*. (3. bs.). İstanbul: Pan Yay.
- Bommel, A. v. (2012). *Yunus Emre*. Ankara: Nobel Akademik Yay.
- Bilgin, A. (2000). *Yunus Emre*. İstanbul: Şule Yay.
- Boz, E. (2012). *Risâletü'n-Nushiyye öğüt kitabı*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Boz, E. (2021a). *Yunus Emre divanı*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü Yay.
- Boz, E. (2021b). *Yunus Emre Risâletü'n-Nushiyye*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü Yay.
- Büke, H. (2021). Yunus Emre divânının Vatikan nüshası. *Vefatının 700. Sene-yi Devriyesinde Uluslararası Yunus Emre ve Dünya Dili Türkçe Bilgi Şöleni bildirileri içinde* (s. 485-491). Eskişehir.
- Coşgun, G. & Yıldırım, M. (2021). Yunus Emre bibliyografyası (1991-2021). *Darulfunun İlahiyat*, 32, Yunus Emre Özel Sayısı, 149-299.
- Dede, Behçet (1990). *Yunus Emre'nin eserlerinin tahlili* (Yayımlanmamış doktora tezi). Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Develi, H. (2011). *Yunus Emre divanından seçmeler*. İstanbul: Kesit Yay.
- Develi, H. (2021). Yunus Emre divanının tenkitli neşri üzerine filolojik notlar. *Uluslararası Türkçenin Anadolu'da Yazı Dili Oluşu Sempozyumu*, Ankara.
- Dîvân-ı Yûnus*. Karaman Nüshası, Millî Kütüphane, Numara: A-4764.
- Dîvân-ı hazret-i Yûnus Emre'm*. Avusturya Nüshası, ÖNB Sammlung von Handschriften und alten Drucken Cod. Mixt. 160.
- Dervîş Yûnus dîvânı*. Türk Tarih Kurumu Nüshası, Yazma Numarası: 376.
- Dîvân-ı hazret-i Yûnus Emre*. Vatikan Nüshası, Biblioteca Apostolica Vaticana, Vat. Turc. 226.
- Durmaz, C. (2008). *Yûnus Emre divanında ve Risâletü'n-Nushiyye'de kelime grupları ve söz varlığı* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Eraslan, E. (2021). *Yunus Emre'nin Risaletü'n-Nushiyye ve divanının Vahitpaşa 2 (3365-5) nüshası - metin-*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Ergin, M. (1958). *Dede Korkut kitabı-1*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- Erim, B. (2021). Yunus Emre Divanı'nda kılınış ve görünüş (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Flemming, B. (1995). Yunus Emre'nin eserlerinin metinsel tarihinin bazı yönleri. *Uluslararası Yunus Emre Sempozyumu Bildirileri*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Göçgün, Ö. (1995). *Dünden bugüne Yunus Emre*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yay.
- Gölpınarlı, A. (1943). *Yunus Emre divanı*. İstanbul: Ahmet Halit Kitabevi.

- Gölpınarlı, A. (1961). *Yunus Emre ve tasavvuf*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gölpınarlı, A. (1965). *Yunus Emre, Risalet al-Nushiyye ve divan*. İstanbul: Eskişehir Turizm ve Tanıtma Derneği Yay.
- Gölpınarlı, A. (2006). *Yunus Emre, hayatı ve bütün şiirleri*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yay.
- Gülsevin, G. (2011). Dil çalışmaları için Yunus Emre'nin yeni yayınları nasıl olmalıdır?. E. Boz (Edit.) X. Uluslararası Yunus Emre Sevgi Bilgi Şöleni Bildirileri içinde (s. 369-381). Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi Yay.
- Gülsevin, G. (2021). Her nüsha değerlidir: eski Anadolu Türkçesi metinlerinde bazı yazım özellikleri üzerine. H. E. Pekiye (Haz.) Yunus Emre'nin Vefatının 700. Yıl Dönümü Anısına Uluslararası Türkçenin Anadolu'da Yazı Dili Oluşu Sempozyumu Bildirileri içinde (s. 175-183). Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Günay, U. & Horata, O. (2009). *Risâletü'n-nushiyye*. (3. bs.). Ankara: Akçağ Yay.
- Halman, T. S. (1993). *Yunus Emre: selected poems*. (2. bs.). Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- İlaydın, H. (1998). *Korkma, ebedî varısın*. (2. bs.). Ankara: Akçağ Yay.
- Kabaklı, A. (1978). *Yunus Emre*. (4. bs.). İstanbul: Toker Yay.
- Kaplan, M. (1952). İki destan ve iki insan tipi. *Türk Dili ve Edebiyatı*, 2, 399-417.
- Kaplan, M. (1973). Yunus Emre'nin insan ve ahlak görüşü (Risalat al-Nushiyya'nın tahlili). *Türk Dili ve Edebiyatı*, 21, 65-82.
- Kaplan, M. (1999). *Türk edebiyatı üzerinde araştırmalar I*. (5. bs.), İstanbul: Dergâh Yay.
- Kara, M. (2020). *Anadolu'nun üç ermişi*. İstanbul: Dergâh Yay.
- Karataş, T. (2012). *Yûnus divanı*. Karaman: Karaman Valiliği-Karaman Belediyesi Yay.
- Karataş, T. (2019). *Yûnus divanı*. Ankara: Hece Yay.
- Kavaklıçeşme Kotan, H. (2015). *Yunus Emre divanının söz dizimi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Khourchid, S. (1990). *La langue de Yunus Emre, contribution a l'histoire du turc pre-ottoman*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- Köksal, M. F. (2014). Yûnus Emre divânının yeni bir nüshası ve Yûnus'un yayımlanmamış şiirleri. *Türk Kültürü İncelemeleri*, 31, 143-174.
- Köksal, M. F. (2017). Şiir mecmuları ve cönklerde Yûnus. O. K. Tavukçu (Ed.) *Yûnus Emre kitabı* içinde (s. 163-209). Aksaray: Aksaray Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yay.
- Köprülü, F. (1966). *Türk edebiyatında ilk mutasavvıflar*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yay.
- Kuybu, E. (2015). *Yûnus Emre divanının Bursa nüshası* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Özçelik, M. (2012). *Yûnus Emre ve Risâletü'n-Nushiyye*. Karaman: Karaman Valiliği ve Karaman Belediyesi Yay.
- Öztelli, C. (2003). *Yunus Emre*. (7. bs.). İstanbul: Özgür Yay.
- Sevük, İ. H. (1955). *Yunus Emre*. İstanbul: Sel Yay.
- Şenyurt, A. (1995). *Yûnus Emre'nin Risâletü'n-Nushiyye mesnevîsinin grameri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Taşpınar, M. (1992). Yunus Emre ve Meister Eckhart'ta insan sevgisi (Yayımlanmamış doktora tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Tatçı, M. (1988). *Yunus Emre bibliyografyası*. Ankara: Millî Kütüphane Yay.
- Tatçı, M. (1990a). *Yunus Emre divânı I inceleme*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- Tatçı, M. (1990b). *Yunus Emre divânı II tenkitli metin*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- Tatçı, M. (1991). *Yunus Emre divânı III Risâletü'n-Nushiyye*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- Tatçı, M. (2008). *Yûnus Emre külliyyâtı II Yûnus Emre dîvânı tenkitli metin*. İstanbul: H Yay.
- Tatçı, M. (2020). *Yûnus Emre dîvânı*. (5. bs.). Ankara: H Yay.

- Tavukçu, O. K. (2018). Yûnus şiirlerinin neşri meselesine dair -henüz yayımlanmamış manzumeler vesilesiyle-. *Uluslararası Yunus Emre ve Anadolu'da Türk Yazı Dilinin Gelişimi Sempozyumu* içinde (s. 501-526). Kırşehir: Kırşehir Belediyesi Yay.
- Tekin, T. (1987). Yunus Emre'nin Gotik harfleriyle iki manzumesi. *Erdem*, 8, 367-392.
- Timurtaş, F. K. (1972). *Yunus Emre divanı*. İstanbul: Tercüman Yay.
- Timurtaş, F. K. (1980). *Yunus Emre dîvânı*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- Toprak, B. (2006). *Yunus Emre divanı*. (3. bs.). Eskişehir: Odunpazarı Belediyesi Yay.
- Uysal, İ. N. (2014). *Yunus Emre divanı (Karaman nüshası)*. İstanbul: Kesit Yay.
- Uysal, İ. N. (2018). *Yunus Emre Yunus Emre divanından seçmeler (Karaman nüshası)*. Karaman: Karaman Belediyesi Kültür Yay.
- Uysal, İ. N., Gıynaş, K. A., Aykaç, O. (2021). *Türk şiirinde Yunus Emre*. Çanakkale: Paradigma Akademi.
- Yağmur, S. (2008). *Yunus Emre divanı*. (3. bs.) İstanbul: Dergâh Yay.
- Yardım, M. N. (1997). *Yunus Emre divanı*. İstanbul: Kahraman Yay.
- Yunus Emre divanı (Fatih nüshası tıpkıbasımı)* (1991). Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.